

КОНЦЕПЦІЇ СОЦІАЛЬНО ОРІЄНТОВАНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ПОВЕДІНКОВИЙ ПІДХІД ЯК ЗМІСТОВНИЙ БАЗИС ДЛЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ МІСЦЕВОГО СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

©2019 ГРЕЦЬКА-МИРГОРОДСЬКА В. В., МАКСИМОВ М. С.

УДК 330.88
JEL: I38; H76

Грецька-Миргородська В. В., Максимов М. С. Концепції соціально орієнтованої економіки та поведінковий підхід як змістовний базис для державної політики у сфері місцевого соціально-економічного розвитку

Мета роботи – сформулювати змістовний базис для державної політики у сфері соціально-економічного розвитку на місцевому рівні. Задля цього – проаналізувати ключові концепції та теорії, що описують існування соціально орієнтованої економіки, та провести аналіз відповідних дій на місцевому рівні в Україні (на основі аналізу міських цільових програм найбільших міст). У статті використовується узагальнення існуючих теорій і концепцій соціалізації економіки та виділення їх ключових ідей. Проведено агрегування існуючих цільових програм найбільших міст України (Київ, Харків, Дніпро, Одеса, Запоріжжя, Львів) за групами. Проведено порівняльний аналіз між групами міських цільових програм і ключових ідей концепцій та теорій, що описують соціально орієнтовану економіку. У результаті зіставлення було отримано концептуальну спрямованість груп цільових програм. Це питання є важливим, адже сьогодні процес міського розвитку в Україні йде від наявної потреби, що в результаті блокує якісний розвиток. Наявність такого зв'язку дозволить при розробці міських цільових програм у майбутньому використовувати концептуальні напрацювання соціально орієнтованої економіки, а також підвищить рівень системності в питаннях соціально-економічного розвитку міст України. Результати досліджень можуть бути використані як змістовний базис для розробки місцевих стратегій розвитку, планів соціально-економічного розвитку та місцевих цільових програм.

Ключові слова: соціально орієнтована економіка, міські цільові програми, змістовний базис.

DOI:

Рис.: 1. **Табл.:** 3. **Бібл.:** 43.

Грецька-Миргородська Вікторія Вікторівна – начальник управління інноваційного розвитку та іміджевих проектів Харківської міської ради (пл. Конституції, 7, Харків, 61003, Україна)

E-mail: grmirscience@gmail.com

Максимов Михайло Сергійович – викладач кафедри економічної кібернетики та прикладної економіки, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (пл. Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: newlevelcenter@gmail.com

УДК 330.88
JEL: I38; H76

UDC 330.88
JEL: I38; H76

Греция-Миргородская В. В., Максимов М. С. Концепции социально ориентированной экономики и поведенческий подход как содержательный базис для государственной политики в сфере местного социально-экономического развития

Цель работы – сформировать содержательный базис для государственной политики в сфере социально-экономического развития на местном уровне. Для этого – проанализировать ключевые концепции и теории, описывающие существование социально ориентированной экономики, и провести анализ соответствующих действий на местном уровне в Украине (на основе анализа целевых программ крупнейших городов). В работе используется обобщение существующих теорий и концепций социализации экономики и выделение их ключевых идей. Проведено агрегирование существующих городских целевых программ крупнейших городов Украины (Киев, Харьков, Днепр, Одесса, Запорожье, Львов) по группам. Проведен сравнительный анализ между группами городских целевых программ, ключевых идей, концепций и теорий, описывающих социально ориентированную экономику. В результате сопоставления была получена концептуальная направленность групп целевых программ. Этот вопрос является важным, так как сегодня процесс городского развития в Украине идет от имеющейся потребности, что в результате блокирует качественное развитие. Наличие такой связи позволит при разработке городских целевых программ в будущем использовать концептуальные наработки социально ориентированной экономики, а также повысит уровень системности в вопросах социально-экономического развития городов Украины. Результаты исследования могут быть использованы как содержательный базис для разработки местных стратегий развития, планов социально-экономического развития и местных целевых программ.

Ключевые слова: социально ориентированная экономика, городские целевые программы, содержательный базис.

Рис.: 1. **Табл.:** 3. **Библ.:** 43.

Hretska-Myrhorodska V. V., Maksymov M. S. The Conceptions of a Socially Oriented Economy and Conductive Approach as Contensive Basis for Public Policy in the Sphere of Local Socio-Economic Development

The publication is aimed at forming a contensive basis for public policy in the sphere of socio-economic development at the local level. To do this, the authors analyze the key conceptions and theories describing the existence of a socially oriented economy, and carry out an analysis of the relevant actions at the local level in Ukraine (based on the analysis of the target programs of the largest cities). The publication uses a generalization of existing theories and conceptions of socialization of the economy with allocation of their most important ideas. The existing city target programs of the largest cities of Ukraine (Kyiv, Kharkiv, Dnipro, Odesa, Zaporizhzhia, Lviv) is aggregated by groups. A comparative analysis is carried out between the groups of city target programs, key ideas, conceptions and theories describing a socially oriented economy. The comparison results in the conceptual focus of the target program groups. This issue is important, because today the process of urban development in Ukraine goes on in face of the existing need, which as a result blocks quality development. Presence of such a relationship will provide the development of city target programs in the future to use the conceptual developments of the socially oriented economy, as well as increase the level of systemacity in the socio-economic development of cities in Ukraine. The results of the research can be used as a contensive basis for the elaboration of local development strategies, plans of socio-economic development and local target programs.

Keywords: socially oriented economy, city target programs, contensive basis.

Fig.: 1. **Tabl.:** 3. **Bibl.:** 43.

Грекая-Миргородская Викторія Викторовна – начальник управління інноваційного розвитку і іміджевих проектів Харківського городского совета (пл. Конституції, 7, Харків, 61003, Україна)
E-mail: grmirscience@gmail.com

Максимов Михаил Сергеевич – преподаватель кафедри економічної кібернетики і прикладної економіки, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (пл. Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)
E-mail: newlevelcenter@gmail.com

Hretska-Myrgorodska Victoria V. – Head of the Department of Innovative Development and Image Projects, Kharkiv City Council (7 Konstytutsii Square, Kharkiv, 61003, Ukraine)

E-mail: grmirscience@gmail.com

Maksymov Mykhaylo S. – Lecturer of the Department of Economic Cybernetics and Applied Economics, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: newlevelcenter@gmail.com

Сьогодні в суспільстві відзначається прагнення все більшого числа людей присвячувати якомога більше часу самоосвіті, участі в громадських організаціях, сім'ї. Сучасне управління персоналом також вимагає іншого стилю керівництва, як на підприємстві, так і в масштабах всього суспільства. Зведення воедино цілей особистості, суспільства та корпорації дозволяє говорити про останню не тільки як про економічний, а й як про соціологічний інститут. Справедливо твердження Белла Д., що описує зміну цілей організації на рівні підприємства: «У разі, якщо ми побудуємо континуум, на одному кінці якого знаходиться економізація, за якої всі аспекти організації зведені до стану засобів досягнення цілей виробництва і отримання прибутку, а на іншому соціологізація, коли всім працівникам гарантована робота, і задоволення від неї стає основною вимогою, то побачимо, що за останні тридцять років корпорація неухильно рухалася – що справедливо стосовно практично всіх її службовців – у бік соціологізування» [1, с. 288].

Дана трансформація визначила тенденцію до соціалізації економіки, що стало домінуючою особливістю розвитку постіндустріального суспільства в другій половині ХХ століття: орієнтація економічного розвитку на екологічні та гуманітарні критерії; формування нових соціальних стандартів і мотивацій, у цілому – нової якості життя.

В основі цієї тенденції лежить, з одного боку, досягнення високого ступеня господарського розвитку провідних держав світу, що створює можливості для підтримки нових стандартів якості життя населення, а з іншого – необхідність використання складної робочої сили як ключового фактора економічного зростання та забезпечення конкурентоспроможності національної економіки, переходу до інноваційного типу відтворення, заснованого на потенціалі інтелекту, освіченості та творчості працівників.

Існує значна кількість теорій соціалізації економіки, що може формувати змістовний базис для розвитку економіки, у тому числі й в Україні, але для того, щоб таке впровадження було можливе, необхідно виділити ключові тези основних теорій соціалізації економіки.

Є значна перспектива використання в Україні теорій соціалізації економіки як змістовного базису саме на місцевому рівні через те, що, з одного боку, більшість питань знаходиться в компетенції органів місцевого врядування, і основним документом пла-

нування розвитку міст є програма соціально-економічного розвитку, а з іншого – існує значна кількість незалежних центрів прийняття рішень. На відміну від загальнодержавного рівня, де центр прийняття рішення лише один.

Розглянемо основні моделі соціалізації економіки, які формувалися протягом досить тривалого періоду переважно в європейських країнах і на даний час є вихідними патернами для реформування національних економік у напрямку даного вектора розвитку.

Соціальна держава. Уперше поняття «соціальна держава» було введено німецьким вченим Л. фон Штейном наприкінці ХІХ століття [2; 3]. Він вважав, що соціальна держава «зобов'язана підтримувати абсолютну рівність у правах для всіх суспільних класів, для окремої особистості, яка самовизначається, завдяки своїй владі. Вона має сприяти економічному та суспільному прогресу своїх громадян, бо в кінцевому рахунку розвиток одного виступає умовою розвитку іншого, і саме в цьому сенсі слід говорити про соціальну державу» [4, с. 219–220].

У кінці ХІХ століття Д. Крефт та І. Міленіц у концепції соціальної держави найважливішими структурними елементами називають добробут громадян і втручання держави в найважливіші соціально-економічні процеси на підставі відповідних законів [5]. До основних принципів добробуту в моделі соціальної держави належать: соціальна справедливість; соціальна рівність; забезпечення соціальних гарантій.

Держава добробуту (welfare state). Концепція «держави добробуту» формується в англійських країнах, коли теорія суспільного та індивідуального добробуту оформлюється в самостійну область пізнання. У розробці даної моделі брали участь Е. Хансен, Г. Мюрдаль, П. Самуельсон, Р. Тітмус та ін. Держава добробуту – це модель ринкової економічної системи, для якої характерні високий рівень життя населення, демократична форма правління, колективні гарантії соціальної підтримки [6; 7, с. 128–157].

Головною ідеєю теорії держави добробуту є ідея забезпечення прийнятних для даного суспільства життєвих стандартів [8]. У цілому така держава не протиставляється ринковій економіці та демократичній політичній структурі. Завдяки цим критеріям державу добробуту деякі автори розглядають як актуальну модель демократичної трансформації українського суспільства [9].

Соціальна ринкова економіка. Особливе місце в розвитку теорій соціальної держави займають положення, сформульовані в Німеччині в середині ХХ ст. теоретиками «соціальної ринкової економіки». Серед вчених-економістів, чий погляд лягав в основу побудови цієї моделі економіки, слід зазначити В. Репке, В. Ойкена, А. Мюллер-Армака, А. Ріха, А. Рюстова та інших представників так званої «фрайбургської школи» політичної економії, що склалася в середині ХХ ст. у Німеччині.

Представники даного напрямку, що одержав назву ордолібералізму, хоча й визнавали ефективність вільної конкуренції, однак вважали, що класичний економічний лібералізм не враховує соціальні проблеми, які виникають в умовах нічим не обмеженої вільної конкуренції. Розвиток ідей «фрайбурзької школи» призвів до формування в кінці ХХ ст. розгорнутої концепції «соціального ринкового господарства», заснованої на положеннях неолібералізму, який виходить з того, що держава повинна забезпечити основні, вихідні правила для всіх учасників ринку і стежити за їх дотриманням, не пригнічуючи механізми вільної конкуренції. У кінцевому рахунку, повинна бути досягнута максимально можлива свобода господарюючих суб'єктів і органів управління. З цього випливає ідея соціального компромісу в прийнятті рішень на окремих рівнях організації. Узгодження окремих інтересів та врегулювання інтересів, що суперечать один одному, є завданням держави.

Ойкен В. вводить поняття «економічного порядку», який формується за участю держави. Найбільш ефективна, з його точки зору, така політика конкурентного порядку, яка зорієнтована на впорядкування всіх ринків. Вона повинна дозволяти раціонально об'єднати в єдине ціле всі частини економічного прогресу на умовах досконалої конкуренції всіх суб'єктів ринку, при обмеженні тільки одного виду свободи: свободи довільно визначати правила гри на ринку. Як правова держава, так і конкурентний порядок повинні створювати такі рамки, в яких вільна діяльність одного індивіда обмежується сферою свободи іншого, в результаті чого сфери свободи людей приводяться до стану рівноваги.

«За всієї цієї уваги, яка приділяється конкурентній політиці, її однієї недостатньо, щоб повністю відповідати проблематиці соціального життя ... навіть така політика порядку, яка орієнтується на людей, не може врахувати індивідуальні випадки як такі. Однак кожна допущена помилка, навіть якщо вона результат якихось випадкових дій, врешті-решт помститься за себе самому існуванню людини. Тому, крім конкурентної політики, необхідні заходи, щоб ліквідувати прорахунки і пом'якшувати її жорстокість» [10, с. 409–410].

Одним зі своїх головних завдань В. Ойкен бачив у тому, щоб показати, що соціальна політика не є

просто додатком до економічної політики: соціальна політика повинна стати політикою економічного порядку. «Незалежно від того, чи йде мова про фінансову, кредитну, валютну або картельну політику, про становище робітника на ринку праці, на підприємстві або про його сімейні справи, незмінно існує інтердепенденція економічної політики, що постійно зачіпає інтереси робітників» [11, с. 126].

Концепція В. Ойкена, його вимоги до економічного устрою, досить ідеальні і такі, які складно реалізувати на практиці. Однак ця модель вже включала в себе певні чітко окреслені вимоги, які частково втілювалися в системі соціальної ринкової економіки згодом.

Автор самого поняття «соціальне ринкове господарство» А. Мюллер-Армак запропонував свою теорію суспільного устрою наприкінці 1940-х років. «Соціальне ринкове господарство не можна розглядати як різновид неолібералізму, хоча деякою мірою це виправдано. Схожість з неолібералізмом немає необхідності заперечувати; ми зобов'язані йому багатьма важливими ідеями, але в той час як неолібералізм розглядає механізм конкуренції як єдиний принцип організації, концепція соціального ринкового господарства зросла з інших коренів. метою соціального ринкового господарства є координація між сферами життя, представленими ринком, державою і соціальними групами [11, с. 42].

Аргументація, за допомогою якої А. Мюллер-Армак обґрунтовує *соціальне ринкове господарство* як альтернативу ліберальній ринковій економіці та «керованій» командній економіці, включає п'ять основних напрямків. По-перше, це ретельно сформульована, на відміну від В. Ойкена і В. Репке критика капіталізму вільної конкуренції. По-друге, критика централізовано-керованої економіки. По-третє, автор підкреслює сумісність ринкового господарства та соціально обґрунтованого втручання держави в економічний розвиток. По-четверте, управління економікою за допомогою ринкового механізму виділяється як основний принцип всього процесу розвитку. По-п'яте – виділяються окремі сфери ринку, де дія ринкового механізму не відповідає принципам соціальної спрямованості економіки, а отже, необхідна цілеспрямована політика. На відміну від Ойкена Мюллер-Армак вважав, що державі поряд з політикою порядку необхідно проводити активну кон'юнктуру політику [11, с. 89].

Фундаментальний принцип ринкової економіки – індивідуальна свобода економічних суб'єктів зберігається, але співвідноситься з протилежним принципом – громадянським обов'язком. Цим встановлюються межі свободи економічних суб'єктів у реалізації своїх інтересів. Соціальне вирівнювання має бути спрямоване на досягнення балансу між свободою в економічній сфері та обов'язків держави в забезпеченні соціальної справедливості та захищенні

ності. Таким чином, соціальне ринкове господарство являє модель координації між сферами дій ринку, держави та різних соціальних груп [11, с. 41].

60-ті роки ХХ століття можна назвати черговим етапом становлення господарства, яке називається соціальною ринковою економікою. На батьківщині соціальної ринкової економіки, в Німеччині, наростають суперечності: економічне зростання та збільшення добробуту населення породили хвилю критики соціального ринкового господарства. Це і побоювання з боку вчених щодо того, що в суспільстві починають домінувати споживчі настрої, і невдоволення з боку профспілок щодо «справедливості» розподілу зростаючих доходів, і політичні вимоги щодо більш активного державного регулювання економіки [11; 12]. Ситуація, що склалася, може служити уроком для багатьох країн з трансформаційною економікою, у тому числі й для України, коли економічний підйом породжує невдоволення окремих груп населення, які не включені в нього.

Нові проблеми породили необхідність вдосконалення основної концепції, нових теоретичних узагальнень в ідеології та практиці соціальної ринкової економіки. «Ми відчуваємо потребу в нових, більш високих цінностях і елементах свідомості, які ми не в змозі створити штучно. ...» [13, с. 346]. Основні напрямки формування соціальної ринкової економіки конкретизуються в таких напрямках: широкомасштабний розвиток системи освіти та значні інвестиції в розвиток людського капіталу; створення нових форм незалежності та розвитку особистості шляхом гуманізації умов праці на підприємствах; загальна екологічна політика як засіб збереження середовища розвитку особистості, планування розвитку міст та інфраструктури; проведення активної кон'юнктурної політики, спрямованої, передусім, на забезпечення стабільності у валютно-фінансовій сфері.

Соціально-орієнтована економіка. Термін «соціально-орієнтована економіка» також є далеко не новим в економічному тезаурусі [14–16]. Він за своїм змістом знаходиться в межах концепції соціальної ринкової економіки з певним акцентом на високий рівень економічного розвитку, добробуту громадян та їх соціальної захищеності. Прикладом може бути така дефініція: «Під соціально-орієнтованою ринковою економікою необхідно розуміти певний тип економічної системи, який відрізняється високим рівнем економічного, політичного, соціального розвитку та забезпечує досягнення істотного рівня добробуту та якості життя, соціальної справедливості та захищеності» [14, с. 290].

Термін «соціально-орієнтована економіка» з'явився як продовження традиції, закладеної концепцією соціальної ринкової економіки, і несе певний відбиток дефініційної нечіткості. Він вживається як

у сенсі близького або тотожного до соціального ринкового господарства та/або соціальної держави [17], так і як наступний рівень соціалізації економіки [18].

На наш погляд, друга позиція є більш коректною, тому що з точки зору актуальних соціально-економічних завдань кінця минулого – початку цього століття концепції соціалізації економіки повинні бути адекватні новим умовам і новим викликам. Поява розглянутих концепцій соціалізації економіки була обумовлена відповідним етапом технологічного та соціально-економічного розвитку суспільства, і розроблені на їх основі моделі були використані для вирішення актуальних для того етапу проблем економіки.

Ми розглядаємо концепцію соціально-орієнтованої економіки як наступний крок у розвитку методологічної основи соціалізації економіки.

Пріоритети розвитку особистості як працівника і просто як члена суспільства виходять на перший план, при цьому економіка стає більш «етичною» і гуманною, орієнтованою на задоволення потреб окремої людини в рамках загальних соціальних інтересів. Ці процеси приводять до трансформації ринкових стимулів і рушійних сил, які вже виходять за рамки індивідуалістичної концепції поведінки економічних агентів і більш широкої моделі «homo economicus», або моделі REMM [19].

Досягнення у сфері поведінкової та експериментальної економіки демонструють, що поведінка людей не є раціональною в суто економічному (традиційному) розумінні. Люди приймають економічні рішення під впливом ряду неекономічних чинників: психологічних, поведінкових, фізіологічних [20, с. 99–118; 21, с. 185–211; 22, с. 535–574]. Починаючи з робіт Д. Канемана та А. Тверські розширено сфера економічної науки, що оперує вже іншою моделлю економічної поведінки людей [23, с. 1124–1131; 24, с. 341]. Нобелівську премію з економіки 2017 р. було присуджено Річарду Талеру за його піонерні роботи з вивчення нерациональності в поведінці людей і використання нових інструментів соціально-економічної політики, які «підштовхують» людей до прийняття оптимальних рішень [25, с. 304].

Визнання цього тягне за собою перегляд передумов ринкового механізму, пов'язаних із моделлю поведінки людей. По суті, мова йде про нову концепцію ринку, яка передбачає поряд із традиційними ринковими стимулами (власний інтерес і вигода) також поведінкові та психологічні чинники взаємодії людей. Але це означає, що концепція соціально-орієнтованої ринкової економіки потребує розвитку з урахуванням ідей біхевіористичного підходу та поведінкової економіки.

Підкреслимо, що мова йде не про пріоритети політики держави у сфері забезпечення добробуту членів суспільства. Ці питання є предметом широкої

дискусії, обговорюються в більш вузькому або широкшому контексті. Принципово важливим з теоретичної точки зору є питання про те, якими властивостями володіє поведінка людей, про добробут яких йде мова: вихідні припущення щодо поведінки економічного агента, який, по-перше, діє в соціально-орієнтованій економіці (виробляє, споживає, накопичує тощо); по-друге, для котрого ця економічна система діє, його інтересам служить, його потреби задовольняє. Таким чином, припущення моделі економічного агента, тобто людини в контексті економічної поведінки, повинні бути обов'язковим елементом концептуальної бази цієї моделі економіки. Цей елемент є принципово важливим і з практичної точки зору, тому що адекватність теоретичної моделі (поведінкових передумов) реальній поведінці людей і механізмам прийняття ними економічних рішень обумовлює ефект політики держави щодо формування соціально-орієнтованої економіки, ступінь успіху або провалу в досягненні поставлених цілей цієї політики.

Сформулюємо систему базових положень, які можуть бути прийняті як засади концепції соціально-орієнтованої ринкової економіки. Ця система об'єднує принципові тези і, на нашу думку, є ядром концепції, яке може доповнюватися положеннями, що відображають специфічні аспекти чи завдання соціально-економічної політики.

1. *Ринкова економіка*: ефективність ринкового механізму як засобу взаємодії економічних агентів і його здатності забезпечити економічне зростання та індивідуальний і суспільний добробут.

2. *Продуктивна роль держави в забезпеченні добробуту*, зокрема соціальних прав, гарантій і безпеки. Вона проявляється у двох функціях: формування інституційної структури економічної системи та суспільства; вибір оптимальної структури суспільних благ.

3. *Поведінкові передумови*: люди приймають економічні рішення не тільки виходячи з принципу раціональності, але також під впливом психологічних, поведінкових та інших неекономічних чинників, внаслідок чого їх вибір може відхилитися від оптимального рішення.

4. *Соціальний капітал* є найважливішим ресурсом економічної системи, який підсилює її продуктивність, у тому числі й за рахунок зниження транзакційних витрат.

5. *Можливість досягнення соціального консенсусу*.

Перші два положення є загальноприйнятими для концепцій соціалізації економіки: передумови щодо ефективності ринку та продуктивної діяльності держави, яка виражається в забезпеченні соціальних гарантій, соціальної справедливості та соціальної рівності. У пункті 2 уточнюється, в чому саме полягають його функції, і, таким чином обмежується його діяльність. Слід зазначити, що різні концепції соці-

лізації економіки представляють рамки цієї діяльності більш-менш широко: від мінімального втручання держави в ринковий механізм і обмеження державного регулювання у сфері соціальних гарантій і захисту (ліберальна модель) до провідної ролі держави в цих питаннях (соціал-демократична модель) [26].

Наступним за рівнем методологічної важливості концептуальним положенням є припущення про поведінку людей та прийняття ними рішень в економічному житті. Ці припущення засновані на ідеях неоінституціоналізму, біхевіоризму та поведінкової економіки.

Основними припущеннями неоінституціонального аналізу щодо поведінки економічних агентів є обмежена раціональність і опортунізм [27–29]. Суть обмеженої раціональності в тому, що люди, приймаючи економічні рішення, «... прагнуть діяти раціонально, але мають цю здатність лише в обмеженій мірі» [30, с. 41]. У контексті нашого предмету слід підкреслити, що прихильники (автори) концепції обмеженої раціональності, О. Вільямсон [30] і Г. Саймон [28; 29], вважали, що раціональний вибір обмежується пізнавальними здібностями людини, які визначаються, перш за все, її інтелектом. Крім того, як обмежені ресурси розглядаються також час та інформація.

Опортунізм означає, що, по-перше, мотивація людини обмежується тільки її власними інтересами; по-друге, вона слідує своїм інтересам будь-якими шляхами, включаючи порушення моральних норм, «... у тому числі обманним шляхом, включаючи сюди такі форми обману, як брехня, злодійство, шахрайство, але навряд чи обмежувачись ними ...» [30, с. 43]. Прикладом опортуністичної поведінки може бути ухилення від оподаткування, використовуючи різні «лазівки» та неоднозначності в податковому законодавстві, а також пряме його порушення [31, с. 78–99].

Відмінність поведінкового підходу до аналізу нераціональності економічних агентів від неоінституційного полягає в тому, що його представники пов'язують відхилення від раціональності з психологічними та поведінковими чинниками: увага, воля, інерція, довіра, упередження та ін. [23–25]. Об'єднує ці два підходи залучення в аналіз когнітивних можливостей людини.

З поведінковими передумовами тісно пов'язане дослідження соціального капіталу. Трактують Дж. Коулманом соціальний капітал як особливого ресурсу, який властивий структурі зв'язків і доступний актору, включеному в цю систему [32, с. 124], або точка зору Ф. Фукуями, який розкриває зміст соціального капіталу через культуру співпраці, неформальні норми взаємодії та відносин людей [33], так само, як і погляди інших дослідників, сходяться в тому, що соціальний капітал – це атрибут взаємозв'язків і взаємодії людей. Вважаючи, що елементи мережі, з од-

ного боку, і зв'язків між ними, з іншого боку, не є абсолютно незалежними, а певним чином зумовляють один одного, можна вважати, що припущення про властивості поведінки людей є певною мірою і передумовами дослідження соціального капіталу. Остання теза про соціальний консенсус, по суті, є похідною від попередньої, тому що консенсус¹ є однією з характеристик соціального капіталу, певною формою взаємодії людей. Дійсно, можливості досягнення консенсусу обумовлюються структурою цінностей, норм і зв'язків у суспільстві, тісністю зв'язків та довірою. Консенсус був виділений в окремий концептуальний елемент, зважаючи на його важливість.

Можливість досягнення консенсусу означає спроможність уникнути конфліктів при прийнятті групових рішень, а це не тільки рішення на рівні окремих інститутів – організацій бізнесу, добровільних спільнот, а й узгодження питань соціально-економічної політики держави. Орієнтація на досягнення консенсусу стимулює процеси співпраці, у той час як голосування породжує суперництво, порушує згуртованість і підсилює конфліктність у групі (суспільстві) [34].

Дослідження механізмів досягнення консенсусу та умов, при яких це можливо, проводиться із застосуванням різних методів, у тому числі теорії випадкових процесів, де довіра формалізується в термінах теорії ймовірностей. Так, у відомій моделі ДеГрута показана роль довіри в мережі (групі, суспільстві) для досягнення консенсусу та математично доведеної умови, за яких це можливо [35].

Досягнення консенсусу, з одного боку, свідчить про ряд позитивних характеристик взаємодії членів групи (суспільства), таких як толерантність, довіру, повагу і т. п., про достатню гомогенність суспільства з точки зору цінностей і норм, що відповідає високій якості соціального капіталу. З іншого боку, досягнення консенсусу само собою є результатом продуктивної ролі соціального капіталу, яка реалізується за схемою: досягнення консенсусу → зменшення конфліктності → зниження транзакційних витрат.

Зазначимо, що соціальна орієнтованість економіки означає не тільки зміст завдань державної політики регулювання економіки, але і те, що така теоретична модель (концепція) економіки заснована на припущеннях щодо індивідуальної та колективної поведінки економічних агентів, їх взаємодії. Дана модель соціально-орієнтована в тому сенсі, що вона виходить з базового припущення, що рушійною силою економіки є не просто людина (або однорідна мно-

жина індивідів), а гетерогенне співтовариство людей, різних за низкою ознак і властивостей поведінки, що взаємодіють.

Мета статті – сформувані змістовний базис для державної політики у сфері соціально-економічного розвитку на місцевому рівні. Задля цього – проаналізувати ключові концепції та теорії, що описують існування соціально-орієнтованої економіки та провести аналіз наявності відповідних дій на місцевому рівні в Україні (на основі аналізу міських цільових програм найбільших міст).

Сформуємо модель розвитку економічних теорій, що мають зв'язок із соціальним спрямуванням економіки (табл. 1).

Важливим питанням є можливість реалізації наведених у табл. 1 принципів у процесах розбудови держави.

Сьогодні, у зв'язку з курсом на децентралізацію, в Україні з'явилися можливості формувати елементи державної політики на місцевому рівні. Перевагою розробки питання впровадження концепції соціально-орієнтованої економіки на місцевому рівні є наявність значної вибірки осіб, які мають свободу прийняття рішень.

Тобто ймовірність, що дані розробки знайдуть зацікавлених щодо їх впровадження набагато вища, ніж на національному рівні.

Основним інструментом реалізації державної політики на місцевому рівні є місцеві стратегії розвитку (документи довгострокового планування) [36].

Проте важливо зазначити, що даний інструмент є відносно новим для України, і в ньому ще не відпрацьовані всі елементи.

При цьому в Україні з 2000 р. [37] працюють інструменти короткострокового планування (міські цільові програми). Для кожного великого міста є певна кількість (Київ – 30 [38], Харків – 35 [39], Одеса – 37 [40], Дніпро – 53 [41], Запоріжжя – 35 [42], Львів – 91 [43]) активних міських цільових програм, в рамках яких провадиться вся діяльність виконавчих органів місцевого самоврядування.

Усі місцеві цільові програми були об'єднані в такі групи:

Соціальні: 1. Екологія, благоустрій. 2. Містобудування, земля, інфраструктура, освітлення, електроенергетика. 3. Самоврядування, громадянське суспільство. 4. ІКТ. 5. Безпека. 6. Призов, цивільний захист, патріотичне виховання. 7. Освіта. 8. Культура. 9. Охорона здоров'я. 10. Спорт. 11. Молодь. 12. Діти. 13. Соціальний захист. 14. Інваліди, діти-сироти. 15. Житло. 16. Видатні громадяни.

Економічні: 1. Міжнародні, імідж. 2. Туризм. 3. Підприємництво, промисловість. 4. Зайнятість. 5. Комунальні підприємства та майно. 6. Транспорт. 7. ЖКГ, вода, електричні системи. 8. Енергоефективність.

¹ Консенсус (згода – лат.) в економіці та соціології трактується у близьких значеннях, як узгоджене рішення, спільна точка зору всіх членів групи (суспільства) [34]. Більш формальний підхід пропонується в теорії прийняття рішень – як метод прийняття колективних рішень шляхом погоджування та співробітництва.

Ключові тези теорій соціально-економічного спрямування

Теорія	Ключові особливості	Ключові тези
1	2	3
Соціальна держава	Зобов'язана підтримувати абсолютну рівність у правах для всіх суспільних класів, для окремої особистості, яка самовизначається, завдяки своїй владі. Вона має сприяти економічному та суспільному прогресу своїх громадян, бо в кінцевому рахунку розвиток одного виступає умовою розвитку іншого, і саме в цьому сенсі слід говорити про соціальну державу	Рівність в правах як можливість для соціального прогресу за рахунок можливості розкриття потенціалу особистості
Держава добробуту (<i>welfare state</i>)	Це модель ринкової економічної системи, для якої характерними є високий рівень життя населення, демократична форма правління, колективні гарантії соціальної підтримки. Головною ідеєю теорії держави добробуту є ідея забезпечення прийнятних для даного суспільства життєвих стандартів	Забезпечення життєвих стандартів, що є прийнятними для даного суспільства
Соціальна ринкова економіка	Широкомасштабний розвиток системи освіти та значні інвестиції в розвиток людського капіталу; створення нових форм незалежності та розвитку особистості шляхом гуманізації умов праці на підприємствах; загальна екологічна політика як засіб збереження середовища розвитку особистості, планування розвитку міст та інфраструктури; проведення активної кон'юнктурної політики, спрямованої перш за все на забезпечення стабільності у валютно-фінансовій сфері	Спрямований розвиток людського капіталу. Створення умов праці, що дозволяє розвиватися особистості. Екологічна політика як забезпечення середовища для розвитку особистості. Планування міст та інфраструктури. Політика, спрямована на забезпечення стабільності у валютно-фінансовій сфері
Економічний порядок	Під економічним порядком розуміється такий, що формується за участі держави. Політика конкурентного порядку, яка зорієнтована на впорядкування всіх ринків, повинна дозволяти раціонально об'єднати в єдине ціле всі частини економічного прогресу на умовах досконалої конкуренції всіх суб'єктів ринку, при обмеженні тільки одного виду свободи: свободи довільно визначати правила гри на ринку. Як правова держава, так і конкурентний порядок повинні створювати такі рамки, в яких вільна діяльність одного індивіда обмежується сферою свободи іншого, у результаті чого сфери свободи людей приводяться до стану рівноваги	Впорядкування та об'єднання всіх ринків; обмеження свавілля
Соціальне ринкове господарство	По-перше, це ретельно сформульована критика капіталізму вільної конкуренції. По-друге, критика централізовано-керованої економіки. По-третє, передбачається сумісність ринкового господарства та соціально обґрунтованого втручання держави в економічний розвиток. По-четверте, управління економікою за допомогою ринкового механізму виділяється як основний принцип всього процесу розвитку. По-п'яте – виділяються окремі сфери ринку, де дія ринкового механізму не відповідає принципам соціальної спрямованості економіки, а отже, необхідна цілеспрямована політика. Державі поряд з політикою порядку необхідно проводити активну кон'юнктурну політику	Критика капіталізму вільної конкуренції. Критика централізовано-керованої економіки (децентралізація). Сумісність ринкового господарства та соціально обґрунтованого втручання держави в економічний розвиток. Управління через ринковий механізм. Окремі сфери ринку, де необхідна цілеспрямована політика (ринкові сили діють у протилежному напрямку, ніж ті, що вимагають принципи соціальної спрямованості економіки). Держава проводить активну кон'юнктурну політику

1	2	3
Соціально-орієнтована економіка	Пріоритети розвитку особистості як працівника і просто як члена суспільства виходять на перший план, при цьому економіка стає більш «етичною» та гуманною, орієнтованою на задоволення потреб окремої людини в рамках загальних соціальних інтересів. Ці процеси приводять до трансформації ринкових стимулів і рушійних сил, які вже виходять за рамки індивідуалістичної концепції поведінки економічних агентів і більш широкої моделі «homo economicus», або моделі REMM	Трансформація ринкових стимулів і рушійних сил (які більше, ніж індивідуальні стимули)
Соціально-орієнтована економіка із використанням поведінкового підходу	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ринкова економіка: ефективність ринкового механізму як засобу взаємодії економічних агентів і його здатності забезпечити економічне зростання та індивідуальний і суспільний добробут. 2. Продуктивна роль держави в забезпеченні добробуту, зокрема соціальних прав, гарантій і безпеки. Вона проявляється у двох функціях: формування інституційної структури економічної системи та суспільства; вибір оптимальної структури суспільних благ. 3. Поведінкові передумови: люди приймають економічні рішення, не тільки виходячи з принципу раціональності, але також під впливом психологічних, поведінкових та інших неекономічних чинників, внаслідок чого їх вибір може відхилитися від оптимального рішення. 4. Соціальний капітал є найважливішим ресурсом економічної системи, який підсилює її продуктивність, у тому числі й за рахунок зниження транзакційних витрат. 5. Можливість досягнення соціального консенсусу 	<p>Вибір оптимальної структури соціальних благ.</p> <p>Урахування поведінкових принципів при проведенні державної політики. Зниження транзакційних витрат. Досягнення соціального консенсусу</p>

Також пропонується надгрупування:

Соціальні:

1. Екологія: а) Екологія, благоустрій. 2. Розвиток міста в цілому: а) Містобудування, земля, інфраструктура, освітлення, електроенергетика; б) Розвиток самоврядування, громадянське суспільство; в) ІКТ. 3. Безпекові елементи: а) Безпека; б) Призов, цивільний захист, патріотичне виховання. 4. Розвиток людського капіталу: а) Освіта; б) Культура. 5. Фізичне здоров'я: а) Охорона здоров'я; б) Спорт. 6. Підтримка певних категорій містян: а) Молодь; б) Діти; в) Соціальний захист; г) Інваліди, діти-сироти. 7. Відзначення певних категорій містян: а) Житло; б) Видатні громадяни.

Економічні:

1. Зовнішні зв'язки: а) Міжнародні зв'язки, імідж міста; б) Туризм. 2. Робота та підприємництво: а) Підприємництво, промисловість; б) Зайнятість. 3. Забезпечення роботи міського господарства: а) Підтримка комунальних підприємств, управління комунальним майном; б) Транспорт; в) ЖКГ, вода, електричні системи; г) Енергоефективність.

Питома вага міських цільових програм у їх загальній кількості, їх структура, а також відповідність їхніх принципів соціально-орієнтованій економіці наведено відповідно в табл. 2, на рис. 1 і в табл. 3.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження було виділено принципи, на яких базується концепція соціально-орієнтованої економіки. Більшість принципів або реалізуються, або можуть бути реалізованими в межах вже існуючих груп програм міських програм. Декілька принципів не відображаються в існуючих програмах. Це «Спрямована політика на забезпечення стабільності у валютно-фінансовій сфері», «Трансформація ринкових стимулів і рушійних сил (більше, ніж індивідуальні стимули)», «Вибір оптимальної структури соціальних благ», «Урахування поведінкових принципів при проведенні державної політики». Щодо можливості використання цих принципів при формуванні міських цільових програм, то принцип «Спрямована політика на забезпечення стабільності у валютно-фінансовій сфері» не лежить у сфері компетенції місцевих органів самоврядування.

Такі принципи, як «Трансформація ринкових стимулів і рушійних сил (більше, ніж індивідуальні стимули)», «Вибір оптимальної структури соціальних благ», «Урахування поведінкових принципів при проведенні державної політики» – можуть реалізовуватися як принциповий підхід або ж як зона зростання для прийняття міських цільових програм у принципово нових напрямках.

Таблиця 2

Частка груп міських цільових програм у загальній кількості

Групи міських цільових програм	Частка в загальній кількості, %
Соціальні	74,64
<i>1. Екологія</i>	
а) Екологія, благоустрій	7,41
<i>2. Розвиток міста в цілому</i>	
а) Містобудування, земля, інфраструктура, освітлення, електроенергетика	4,63
б) Самоврядування, громадянське суспільство	9,63
в) Розвиток ІКТ	3,52
<i>3. Безпекові елементи</i>	
а) Безпека	4,81
б) Призов, цивільний захист, патріотичне виховання	4,07
<i>4. Розвиток особистості</i>	
а) Освіта	7,96
б) Культура	10,56
<i>5. Розвиток тіла</i>	
а) Охорона здоров'я	3,33
б) Спорт	6,48
<i>6. Підтримка певних категорій містян</i>	
а) Молодь	2,78
б) Діти	0,93
в) Соціальний захист, зайнятість	2,78
г) Інваліди, діти-сироти	2,04
<i>7. Відзначення певних категорій містян</i>	
а) Житло	3,33
б) Відзначення видатних містян	0,37
Економічні	25,36
<i>1. Зовнішні зв'язки</i>	
а) Міжнародні зв'язки, імідж міста	1,67
б) Туризм	2,22
<i>2. Робота та підприємництво</i>	
а) Підприємництво, промисловість	2,59
б) Зайнятість	1,85
<i>3. Забезпечення роботи міського господарства</i>	
а) Підтримка комунальних підприємств, питання комунального майна	1,11
б) Транспорт	3,70
в) ЖКГ, вода, електричні системи	6,67
г) Енергоефективність	3,70
<i>4. Наука та інновації</i>	
а) Наука та інновації	1,85

У процесі дослідження були проаналізовані всі актуальні міські цільові програми найбільших міст України (Київ, Харків, Дніпро, Одеса, Львів), запропоновано їх структуру. Наявність такої структури дозволить запуснути процес порівняння програм між собою та сформує можливість обміну досвідом між містами як в заочному режимі, так в при очних зустрічах, а також дозволить реалізувати системний підхід у питаннях міського довгострокового розвитку.

У результаті зіставлення була отримана концептуальна спрямованість блоків цільових програм. Це питання є важливим, адже на сьогодні процес міського розвитку в Україні йде від наявної потреби, що, в результаті, блокує якісний розвиток.

Наявність такого зв'язку дозволить при роботі міських цільових програм у майбутньому використовувати концептуальні напрацювання соціально-орієнтованої економіки, а також підвищить рівень системності в питаннях соціально-економічного розвитку міст України. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Bell D. The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting. NY : Basic Books, 1976. 618 p.

2. Штейн Л. фон. История социального движения Франции с 1789 года. СПб. : Тип. А. М. Котомина, 1872. 320 с.

3. Штейн Л. фон. Учение об управлении и право управления с сравнением литературы и законодательств Франции, Англии и Германии. СПб. : Изд-во А. С. Гиероглифова, 1874. 650 с.

4. Сковронський Д. М. Ідея та визначення соціальної держави у історіографічному аспекті. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2015. № 825. С. 217–223.

5. Колков В. В. Социальная работа за рубежом : справочное пособие. М., 1997. 155 с.

6. Эрхард Л. Благосостояние для всех / пер. с нем. ; авт. предисл. Б. Б. Багряцкий, В. Г. Гребенников. М. : Начала-Пресс, 1991. 332 с.

7. Вейт-Уилсон Дж. Государство благосостояния: проблема в самом понятии. Pro et Contra. 2001. Т. 6. № 3. С. 128–157.

8. Spicker P. The Welfare State: a general theory. SAGE Publications Ltd; 1 ed. 2000. 162 p. URL: <http://www.spicker.uk/books/Paul%20Spicker%20-%20The%20welfare%20state%20a%20general%20theory.pdf>

9. Козьма В. В. «Держава добробуту» – запорука політичної стабільності (до питання демократичної трансформації українського суспільства). Практична філософія. 2015. № 1. С. 3–8.

10. Ойкен В. Основные принципы экономической политики. М. : Прогресс, 1995. 496 с.

11. Социальное рыночное хозяйство: концепция, практический опыт и перспективы применения в России / под общей редакцией проф. Р. М. Нуреева. М. : Издательский дом ГУ-ВШЭ, 2007. 325 с.

12. Социальное рыночное хозяйство – основоположники и классики / ред. сост.: К. Кроуфорд, С. И. Невский, Е. В. Романова; предисл. К. Кроуфорд. М. : Весь Мир, 2017. 416 с.

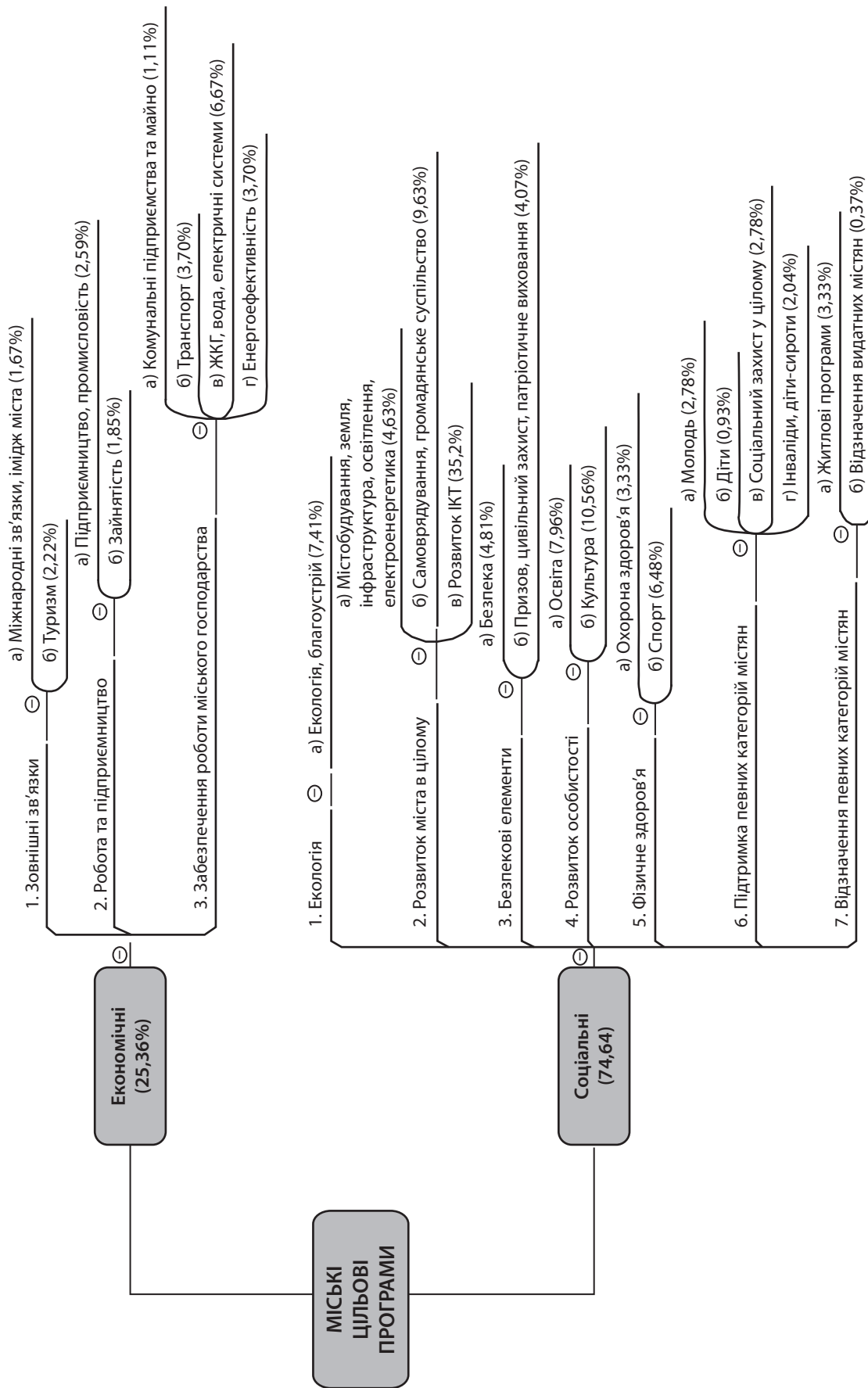

Рис. 1. Структура міських цільових програм

Відповідність принципів соціально-орієнтованої економіки та груп міських цільових програм

Принцип соціально-орієнтованої економіки	Відповідна група міських цільових програм
1. Рівність в правах як можливість для соціального прогресу за рахунок можливості розкриття потенціалу особистості	С6в. Соціальний захист
2. Забезпечення життєвих стандартів, що є прийнятними для даного суспільства	С6. Підтримка певних категорій містян
3. Спрямований розвиток людського капіталу	С4. Розвиток людського капіталу
4. Створення умов праці, що дозволяє розвиватися особистості	Е2б. Зайнятість
5. Екологічна політика як забезпечення середовища для розвитку особистості	С1. Екологія
6. Планування міст та інфраструктури	С2. Розвиток міста в цілому
7. Політика, спрямована на забезпечення стабільності у валютно-фінансовій сфері	-
8. Впорядкування та об'єднання всіх ринків	Е2а. Підприємництво, промисловість
9. Обмеження свавілля	С3а. Безпека
10. Критика капіталізму вільної конкуренції	Е2. Забезпечення роботи міського господарства
11. Критика централізовано-керованої економіки (децентралізація)	С2б. Самоврядування, громадянське суспільство
12. Сумісність ринкового господарства та соціально-обґрунтовано-го втручання держави в економічний розвиток	Е2. Робота та підприємництво Е3. Забезпечення роботи міського господарства
13. Управління через ринковий механізм	Е3. Забезпечення роботи міського господарства
14. Окремі сфери ринку, де необхідна цілеспрямована політика (ринкові сили діють в протилежному напрямку, ніж те, що вимагають принципи соціальної спрямованості економіки)	С4а. Освіта С4б. Культура С5а. Охорона здоров'я С5б. Спорт
15. Держава проводить активну кон'юнктуру політику	Е1. Зовнішні зв'язки: а) Міжнародні зв'язки, імідж міста
16. Трансформація ринкових стимулів і рушійних сил (більше, ніж індивідуальні стимули)	-
17. Вибір оптимальної структури соціальних благ	-
18. Урахування поведінкових принципів при проведенні державної політики	-
19. Зниження трансакційних витрат	С2в. ІКТ
20. Досягнення соціального консенсусу	С2б. Самоврядування, громадянське суспільство

13. **Ерхард Л.** Полвека размышлений: речи и статьи. М.: Руссико, 1993. 346 с.

14. **Базылев Н., Базылева М.** Социально-ориентированная рыночная экономика и ее эволюция. *Экономический вестник*. 2003. № 3. С. 288–313.

15. **Дикань В. Л.** Социально-ориентированная рыночная экономика Украины в условиях глобализации. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2011. № 35. С. 15–19.

16. **Геєць В.** Соціогуманітарні складові перспектив переходу до соціально орієнтованої економіки в Україні. *Економіка України*. 2000. № 1. С. 4–11.

17. **Головінов О.** Соціально-орієнтована ринкова економіка як модель соціальної держави. *Економіка та держава*. 2007. № 2. С. 10–12.

18. **Демичева Т. Н.** Формирование социально ориентированной экономики (Теоретические аспекты) : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.01. Н. Новгород, 2003. 165 с.

19. **Бруннер К.** Представления о человеке и концепция социума: два подхода к пониманию общества. *THESIS*. 1993. № 3. С. 51–72.

20. **Simon H. A.** A Behavioral Model of Rational Choice. *The Quarterly Journal of Economics*. 1955. Vol. 69. No. 1. P. 99–118.

21. **Salovey P., Mayer J. D.** Emotional Intelligence. *Imagination, Cognition and Personality*. 1990. Vol. 9. Issue 3. P. 185–211.

22. **Gold J. I., Shadlen M. N.** The Neural Basis of Decision Making. *Annual Review of Neuroscience*. 2007. Vol. 30. P. 535–574.

23. **Tversky A., Kahneman D.** Judgment Under Uncertainty: Heuristics and Biases. *Science*. 1974. Vol. 185. Issue 4157. P. 1124–1131.

24. **Kahneman D., Tversky A.** Choices, Values, and Frames. *American Psychologist*. 1984. Vol. 39. No. 4. P. 341–350.

25. **Thaler R. H., Sunstein C. R.** *Nudge: Improving Decisions About Health, Wealth, and Happiness*. New Haven, CT : Yale University Press, 2008. 312 p.

26. **Жиглей І. В.** Моделі соціальних держав та соціальний захист: екскурс в минуле та майбутнє. *Вісник ЖДТУ*. 2008. № 4. С. 71–79.

27. **Williamson O. E.** A Comparison of Alternative Approaches to Economic Organization. *Journal of Institutional and Theoretical Economics*. 1990. Vol. 146. No. 1. P. 61–71.

28. **Саймон Г.** Рациональность как процесс и продукт мышления. *THESIS*. 1993. Т. 1. № 3. С. 16–38.

29. **Саймон Г. А.** Теория принятия решений в экономической науке и науке о поведении // Вехи экономической мысли. Теория потребительского поведения и спроса. Т. 1 / под ред. В. М. Гальперина. СПб. : Экономическая школа, 1999. 56 с.

30. **Уильямсон О. И.** Поведенческие предпосылки современного экономического анализа. *THESIS*. 1993. Т. 1. Вып. 3. С. 39–49.

31. **Меркулова Т. В.** Институт налога. Харьков, 2006. 224 с.

32. **Коулман Дж.** Капитал социальный и человеческий. *Общественные науки и современность*. 2001. № 3. С. 121–139.

33. **Fukuyama F.** Social Capital and the Global Economy. *Foreign Affairs*. 1995. Vol. 74. No. 5. P. 89–103.

34. **Аронов И. З., Максимова О. В., Зажигалкин А. В.** Исследование времени достижения консенсуса в работе технических комитетов по стандартизации на основе регулярных марковских цепей. *Компьютерные исследования и моделирование*. 2015. Т. 7. № 4. С. 941–950.

35. **DeGroot M. H.** Reaching a Consensus. *Journal of the American Statistical Association*. 1974. Vol. 69. No. 345. P. 118–121.

36. Стратегія розвитку Львівської області на період до 2020 року. URL: http://dfrr.minregion.gov.ua/foto/projt_reg_info_norm/2016/05/146_dod_Strategiya_2020.pdf

37. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» від 23 березня 2000 р. ;1602-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602-14>

38. Стратегія розвитку міста Києва до 2025 року. URL: <https://old.kyivcity.gov.ua/files/2016/11/9/Kyiv-City-Strategy-2025-Project.pdf>

39. Стратегія розвитку міста Харкова до 2020 року. URL: <http://www.city.kharkov.ua/assets/files/docs/zakon/strategy2411.pdf>

40. Стратегія економічного і соціального розвитку міста Одеси до 2022 року. URL: https://omr.gov.ua/images/File/DODATKI2013/strategia_rus.pdf

41. Стратегічний план розвитку міста Дніпропетровська до 2020 року. URL: <http://old.dniprorada.gov.ua/images/stories/1.pdf>

42. Стратегія розвитку м. Запоріжжя на період до 2028 року. URL: <https://zp.gov.ua/uk/page/development-strategy>

43. Інформаційний портал депутатів Львівської міської ради. Галузеві програми. року. URL: <https://www.lvivrada.gov.ua/informacia/programy-rozvytku-mista/item/4776-programa-ekonomichnogo-rozvytku-ta-pidvyshtennya-konkurentospromozhnosti-mista-lyvova/>

Рецензент – Ковпак Е. О., кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної кібернетики та прикладної економіки ХНУ ім. В. Н. Каразіна

REFERENCES

Aronov, I. Z., Maksimova, O. V., and Zazhigalkin, A. V. "Issledovaniye vremeni dostizheniya konsensusa v rabote tekhnicheskikh komitetov po standartizatsii na osnove regu-

lyarnykh markovskikh tsepey" [A study of the time to reach consensus in the work of technical standardization committees based on regular Markov chains]. *Kompyuternyye issledovaniya i modelirovaniye*, vol. 7, no. 4 (2015): 941-950.

Bazylev, N., and Bazyleva, M. "Sotsialno-orientirovannaya rynochnaya ekonomika i yeye evolyutsiya" [Socially oriented market economy and its evolution]. *Ekonomicheskyy vestnik*, no. 3 (2003): 288-313.

Bell, D. *The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting*. New York: Basic Books, 1976.

Brunner, K. "Predstavleniya o cheloveke i kontseptsiya sotsiuma: dva podkhoda k ponimaniyu obshchestva" [Representations of man and the concept of society: two approaches to understanding society]. *THESIS*, no. 3 (1993): 51-72.

DeGroot, M. H. "Reaching a Consensus". *Journal of the American Statistical Association*, vol. 69, no. 345 (1974): 118-121.

Demicheva, T. N. "Formirovaniye sotsialno oriyentirovannoy ekonomiki (Teoreticheskiye aspekty)" [The formation of a socially oriented economy (Theoretical aspects)]: *dis. ... kand. ekon. nauk : 08.00.01*, 2003.

Dikan, V. L. "Sotsialno-oriyentirovannaya rynochnaya ekonomika Ukrainy v usloviyakh globalizatsii" [Socially oriented market economy of Ukraine in the context of globalization]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, no. 35 (2011): 15-19.

Erkhard, L. *Blagosostoyaniye dlya vseh* [Well-being for everyone]. Moscow: Nachala-Press, 1991.

Erkhard, L. *Polveka razmyshleniy: rechi i stati* [Half a century of reflection: speeches and articles]. Moscow: Russiko, 1993.

Fukuyama, F. "Social Capital and the Global Economy". *Foreign Affairs*, vol. 74, no. 5 (1995): 89-103.

Gold, J. I., and Shadlen, M. N. "The Neural Basis of Decision Making". *Annual Review of Neuroscience*, vol. 30 (2007): 535-574.

Heiets, V. "Sotsiohumanitarni skladovi perspektyv perekhodu do sotsialno oriyentovanoi ekonomiky v Ukraini" [Socio-humanitarian components of the prospects for transition to a socially oriented economy in Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 1 (2000): 4-11.

Holovinov, O. "Sotsialno-oriyentovana rynkova ekonomika yak model sotsialnoi derzhavy" [Social-oriented market economy as a model of the welfare state]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 2 (2007): 10-12.

"Informatsiyni portal deputativ Lvivskoi miskoi rady. Haluzevi prohramy roku" [Information portal of deputies of Lviv city council. Industry programs of the year]. <https://www.lvivrada.gov.ua/informacia/programy-rozvytku-mista/item/4776-programa-ekonomichnogo-rozvytku-ta-pidvyshtennya-konkurentospromozhnosti-mista-lyvova/>

Kolkov, V. V. *Sotsialnaya rabota za rubezhom : spravochnoye posobie* [Social work abroad: a reference guide]. Moscow, 1997.

Kahneman, D., and Tversky, A. "Choices, Values, and Frames". *American Psychologist*, vol. 39, no. 4 (1984): 341-350.

Koulman, Dzh. "Kapital sotsialnyy i chelovecheskiy" [Social and human capital]. *Obshchestvennyye nauki i sovremennost*, no. 3 (2001): 121-139.

Kozma, V. V. "«Derzhava dobrobutu» - zaporuka politychnoi stabilnosti (do pytannia demokratychnoi transformatsii ukrainskoho suspilstva)" [The Welfare State is a pledge of political stability (to the issue of democratic transformation of Ukrainian society)]. *Praktychna filosofiya*, no. 1 (2015): 3-8.

[Legal Act of Ukraine] (2000). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602-14>

Merkulova, T. V. *Institut naloga* [Institute of tax]. Kharkiv, 2006.

Oyken, V. *Osnovnyye printsipy ekonomicheskoy politiki* [The basic principles of economic policy]. Moscow: Progress, 1995.

"Strategiya ekonomicheskogo i sotsialnogo razvitiya goroda Odessa do 2022 goda" [The strategy of economic and social development of the city of Odessa until 2022]. https://omr.gov.ua/images/File/DODATKI2013/strategia_rus.pdf

"Stratehichniy plan rozvytku mista Dnipropetrovska do 2020 roku" [The strategic plan for the development of the city of Dnepropetrovsk until 2020]. <http://old.dniprorada.gov.ua/images/stories/1.pdf>

"Stratehiia rozvytku Lvivskoi oblasti na period do 2020 roku" [Development strategy of Lviv region for the period up to 2020]. http://dfrr.minregion.gov.ua/foto/projt_reg_info_norm/2016/05/146_dod_Strategiya_2020.pdf

"Stratehiia rozvytku m. Zaporizhzhia na period do 2028 roku" [Development strategy of Zaporizhzhia for the period till 2028]. <https://zp.gov.ua/uk/page/development-strategy>

"Stratehiia rozvytku mista Kharkova do 2020 roku" [Kharkiv City Development Strategy until 2020]. <http://www.city.kharkov.ua/assets/files/docs/zakon/strategy2411.pdf>

"Stratehiia rozvytku mista Kyieva do 2025 roku" [Strategy of Kyiv city development till 2025]. <https://old.kyivcity.gov.ua/files/2016/11/9/Kyiv-City-Strategy-2025-Project.pdf>

Salovey, P., and Mayer, J. D. "Emotional Intelligence". *Imagination, Cognition and Personality*, vol. 9, no. 3 (1990): 185-211.

Saymon, G. "Ratsionalnost kak protsess i produkt myshleniya" [Rationality as a process and product of thinking]. *THESIS*, vol. 1, no. 3 (1993): 16-38.

Saymon, G. A. "Teoriya prinyatiya resheniy v ekonomicheskoy nauke i nauke o povedenii" [Decision theory in economics and behavior science]. In *Vekhi ekonomicheskoy mysli. Teoriya potrebitelskogo povedeniya i sprosa*, vol. 1. St. Petersburg: Ekonomicheskaya shkola, 1999.

Shteyn, L. fon. *Istoriya sotsialnogo dvizheniya Frantsii s 1789 goda* [The history of the social movement of France since 1789]. St. Petersburg: Tip. A. M. Kotomina, 1872.

Shteyn, L. fon. *Ucheniye ob upravlenii i pravo upravleniya s sravneniyem literatury i zakonodatelstv Frantsii, Anglii i Germanii*

[The doctrine of management and the right of management by comparing the literature and legislation of France, England and Germany]. St. Petersburg: Izd-vo A. S. Gieroglifova, 1874.

Simon, H. A. "A Behavioral Model of Rational Choice". *The Quarterly Journal of Economics*, vol. 69, no. 1 (1955): 99-118.

Skovronskiy, D. M. "Ideia ta vyznachennia sotsialnoi derzhavy u istoriohrafichnomu aspekti" [The idea and definition of the social state in the historiographical aspect]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»*, no. 825 (2015): 217-223.

Sotsialnoye rynochnoye khozyaystvo – osnovopolozhniki i klassiki [Social market economy – founders and classics]. Moscow: Ves Mir, 2017.

Sotsialnoye rynochnoye khozyaystvo: kontseptsiya, prakticheskiy opyt i perspektivy primeneniya v Rossii [Social market economy: concept, practical experience and application prospects in Russia]. Moscow: ID GU VShE, 2007.

Spicker, P. "The Welfare State: a general theory". SAGE Publications Ltd. 2000. <http://www.spicker.uk/books/Paul%20Spicker%20-%20The%20welfare%20state%20a%20general%20theory.pdf>

Thaler, R. H., and Sunstein, C. R. *Nudge: Improving Decisions about Health, Wealth, and Happiness*. New Haven, CT: Yale University Press, 2008.

Tversky, A., and Kahneman, D. "Judgment under Uncertainty: Heuristics and Biases". *Science*, vol. 185, no. 4157 (1974): 1124-1131.

Williamson, O. E. "A Comparison of Alternative Approaches to Economic Organization". *Journal of Institutional and Theoretical Economics*, vol. 146, no. 1 (1990): 61-71.

Williamson, O. I. "Povedencheskiye predposylki sovremennogo ekonomicheskogo analiza" [Behavioral background of modern economic analysis]. *THESIS*, vol. 1, no. 3 (1993): 39-49.

Veyt-Uilson, Dzh. "Gosudarstvo blagosostoyaniya: problema v samom ponyatii" [Welfare state: the problem is in the concept itself]. *Pro et Contra*, vol. 6, no. 3 (2001): 128-157.

Zhyhlei, I. V. "Modeli sotsialnykh derzhav ta sotsialnyi zakhyst: ekskurs v mynule ta maibutnie" [Models of welfare states and social protection: an excursion into the past and the future]. *Visnyk ZhDTU*, no. 4 (2008): 71-79.